

ÚVOD

Kedysi tu bol mier a teraz je mier mŕtvy.

Michail Bulgakov: Biela garda

Niekoľko týždňov po tom, ako na Ukrajine vypukla najprv politická kríza, po ktorej nasledovala revolúcia na Majdane a po tom, ako Rusi anektovali Krym, som v apríli 2014 sadol do auta a prešiel som takmer celú Ukrajinu. Hranice som prekročil pri Užhorode, pokračoval som v noci až po Lviv, došiel som do Kyjiva, odtiaľ som pokračoval na východ a juh a nakoniec som skončil v Odese pri Čiernom mori.

Videl som vyhorený Majdan v Kyjive, bol som pár dní po tragédii v Odese, počas ktorej v Dome odborov 2. mája 2014 zomrelo 48 ľudí. Ešte som videl aj dlažobné kocky, ktoré po sebe hádzali zástancovia proruského a proukrajinského tábora. Počas celej cesty som sa stretával s narýchlo formovanou domobranou. Kontrolné body boli pri vjazde do každého mesta, dediny a aj pri výjazdoch z nich. Bolo to otravné, ale chápal som tých ľudí: ich krajina bola vo vojne a oni zažívali doslova existenciálny šok. Musím však povedať, že s takými zdvorilými policajtni a milicionármi som sa v živote nestretol. Po obligátnej otázke, kam idem a odpovedi za „drugmi“, mi popriali veľa šťastia a pustili ma.

Na Ukrajinu som už predtým chodil dlhé roky. Mali sme tam veľa projektov s miestnymi partnermi. Väčšinou sa zameriavali na reformu bezpečnostného sektora. Vtedy sme ešte netušili, že o niekoľko rokov nás budú učiť oni, ako bojovať proti ruskej armáde.

Na Kryme som bol prvýkrát v roku 2008, keď sme tam s kolegami išli diskutovať o medzinárodných vzťahoch. V Simferopole na nás čakalo zopár postarších demonštrantov s transparentmi proti NATO, ale keď uvideli, že namiesto tankov prišli akademici v okuliaroch, upokojili sa a ponúkli nám vod-

ku s uhorkami. Poslednýkrát som sa na Krym chystal na jeseň 2013, užiť si neskoré leto, ale nakoniec som sa zasekol v Odeze, kde bolo krásne a príjemne. Dohodli sme sa, že pôjdeme o rok, ale to už nevyšlo – vtedy už bol Krym okupovaný a anektovaný. O návšteve nemohlo byť ani reči.

Počas roka 2014 sa Ukrajina menila neskutočne rýchlo pred mojimi očami. Dodnes si pamätám jednu grilovačku koncom jari na pobreží Čierneho mora neďaleko Odesy s miestnymi priateľkami a priateľmi. Vrelo to v celej krajine, Rusi už obsadili Krym, v Donbase prebiehali prvé boje. Médiá u nás boli plné ruskej propagandy o ukrajinských fašistoch a o utláčaní a vraždení ruskojazyčných Ukrajincov. Približne deväťdesiat percent mojich kamarátov v Odeze malo práve ruštinu ako materinský jazyk. Pri šašliku a gruzínskom víne vo mne zvíťazil politológ a začal som sa vypytovať, čo si myslia o Putinovej vojne – lebo oni veci nazývali pravými menami už vtedy, nie ako väčšina Európy: vojna je vojna, agresia je agresia. Snažil som sa byť opatrný, nie každého z partie som poznal dosť dlho, tak som zvolil opatrnejší jazyk. Počúvali ma a zrazu pochopili, kde je matrioška zakopaná: jedna kamarátka sa ku mne otočila a prvýkrát v živote ku mne prehovorila po anglicky so šarmantným ruským prízvukom: „Robert, nobody likes Putin here!“ Vtedy som pochopil, že Putin Ukrajinu definitívne stratil.

Zrejme to začal chápať aj on. Pre jeho vysnívajúcu veľkoruskú ríšu to však nebolo akceptovateľné. Anexia Krymu nestačila, invázia na Donbase nepomohla, a preto vo februári 2022 spustil totálnu vojnu proti Ukrajine a Ukrajincom. O tom je táto kniha.

Píšem ju preto, aby som pomohol pochopiť najdôležitejšiu udalosť v medzinárodných vzťahoch počas života našej generácie, ktorá ovplyvní aj životy našich detí. Podobne ako prvá a druhá svetová vojna alebo rozpad Sovietskeho zväzu a pád komunizmu. Táto vojna totiž nie je len o Ukrajine a Rusku, ale aj o Slovensku, o strednej Európe a o budúcnosti celej Európy. Je najdôležitejšou otázkou pre bezpečnostnú politiku a medzi-

národné vzťahy, ktorú žiadny odborník, ale ani „civil“ nemôže ignorovať. Lebo nejde len o bezpečnosť, ale aj o to, koľko bude-
me platiť za armádu o päť či desať rokov, koľko nám ostane na
nemocnice, školy či diaľnice. A to sa týka každého z nás. Niektorí
si to priznajú, niektorí to ignorujú, ale realitu neoklameme
– je to aj naša vojna, lebo jej výsledok určí našu budúcnosť.

Primárnym cieľom Ruska totiž nebolo anektovať zopár ukra-
jinských regiónov, ale kompletne a od základov transformovať
celú európsku a prostredníctvom nej aj svetovú bezpečnosť.
Chcelo zničiť ukrajinskú štátnosť a vytlačiť Západ, západný
spôsob života a akékoľvek prozápadné myšlienky či aspirácie
z Ukrajiny. V širšom ponímaní aj z celého postsovietskeho
priestoru. Ten Moskva stále považuje za výlučnú sféru svojho
vplyvu nezávisle od toho, čo si tamojšie štáty, národy a spoloč-
nosti želajú. V ponímaní Kremľa sa ruské štátne hranice a stra-
tegicko-bezpečnostné hranice nezhodujú. Tie druhé zahŕňajú
aj štáty, ktoré majú patriť do ruskej sféry vplyvu a ktoré ne-
majú právo na úplne samostatné rozhodnutia o svojej budú-
cnosti. Preto ruské elity nevnímajú túto vojnu len ako konflikt
s Ukrajinou, ale ako súčasť veľkého, globálneho a dlhodobého
zápasu s celým západným svetom, ktorý nie je obmedzený po-
litickou a biologickou existenciou Vladimira Putina.

Ďalším dôvodom na napísanie tejto knihy preto bola snaha
pomôcť pochopiť motivácie ruskej zahraničnej a bezpečnost-
nej politiky a hybných síl ruského imperializmu. Je jedno, či
ju čítate koncom roka 2023 alebo, povedzme, v roku 2028. Stá-
ročné tradície, ideologické, historické a geopolitické základy sa
nemenia, alebo sa menia len veľmi-veľmi pomaly. Musíme ich
spoznať, naučiť sa s nimi žiť a najmä reagovať na ne. Lebo Rus-
ko nie je nejaká vzdialená krajina v Latinskej Amerike alebo
Oceánii, ale rozprestiera sa v našej bezprostrednej blízkosti.
Vždy tu bude s ambíciami a zdrojmi na formovanie nášho sve-
ta. A aby sme vedeli primerane reagovať, musíme vedieť, s čím
máme do činenia.

CESTA K VOJNE

**Ukrajina nikdy nemala stabilnú
tradíciu reálnej štátnosti.**

Ruský prezident V. Putin, 21. 2. 2022,
tri dni pred útokom na Ukrajinu

**V tejto chvíli som presvedčený,
že sa už rozhodol.**

Americký prezident Joe Biden, 18. 2. 2022,
šesť dní pred ruským útokom

Samozvaný postarší postsovietsky budovateľ impéria, ktorý pred niekoľkými rokmi ešte vlastnoručne skrotil tigra na Sibíri a dokázal vyloviť starogrécku amforu z Čierneho mora, sedí pri obrovskom dlhom stole a rozhoduje o najbrutálnejšej vojne ostatných rokov. Je to ako scéna z dystopického filmu: hlavnou postavou je takmer neobmedzený vládca ríše izolovaný od okolitého sveta a s absurdným biohygienickým režimom zo strachu z pandémie, ktorý je obklopený pritakávačmi a žije vo svojej bubline. Nechcem teraz špekulovať, či tiger bol na sedatívach (údajne ho „požičali“ zo zoo, navyše vraj o niekoľko dní nešťastné zviera zahynulo) a či bola grécka amfora starostlivo prichystaná na dne mora. Spolu s niekoľkometrovým stolom však oba príbehy krásne ilustrujú postupne sa vynárajúci virtuálny svet, v ktorom sa mieša až mýtizovaná slávna imperiálna minulosť v podobe, v akej nikdy neexistovala, neobmedzená moc autokrata („sekulárneho monarchu“ – Mark Galeotti, britský odborník na Rusko) bez efektívnych mocenských protiváh a tisíce jadrových zbraní niekde v strednom Rusku v raketových silách. V takejto absurdnej rozprávko-hororovej atmosfére, ktorú vo svojich

knihách opisoval ruský spisovateľ Vladimir Sorokin, vznikalo rozhodnutie zaútočiť na Ukrajinu.

„Autokracia prevladovala technokraciu,“ píše Galeotti. Stále sa zmenšujúca skupina „vnútorného kruhu“ Vladimira Putina, ktorá sa ešte viac zmenšila počas covidu, pozostáva z ľudí s podobnými mýtizujúcimi a falošne historizujúcimi názormi na Ukrajinu, aké má aj ruský prezident. Patria do nej Nikolaj Patrušev – tajomník Bezpečnostnej rady Ruska a jeden z najbližších Putinových ľudí a zároveň najostrejších „jastrabov“, Igor Sečín – prezident spoločnosti Rosneft, Jurij Kovaľčuk – miliardár z Bank Rossija a osobný priateľ Putina. Títo muži boli ochotní a schopní vydržať dvojtýždňovú izoláciu, kým sa mohli dostať k hlave štátu. Putin nechal takzvaných technokratov, ako sú premiér Michail Mišustin, guvernérka ruskej národnej banky Elvira Nabiullinová či náčelník generálneho štábu Valerij Gerasimov, vykonávať politiku, ale strategické rozhodovanie si nechal pre seba a svoju najbližšiu skupinu ideologických spojencov. Aj preto považuje Mark Galeotti túto vojnu za veľmi odlišnú od všetkých predchádzajúcich Putinových vojen. Je pre neho osobnou záležitosťou. Bol priamo osobne zapojený do jej prípravy, ako aj do samotného priebehu.¹

Posledné zúfalé pokusy niektorých európskych lídrov, ktorí ešte aj v januári a februári 2022 navštevovali Moskvu, nič nezmenili na Putinovom rozmýšľaní. Veľmi dobre informované zdroje hovoria, že tí, ktorí sa ho na poslednú chvíľu snažili presvedčiť, si vypočuli len extrémne dlhé prednášky o jeho interpretácii ruskej a ukrajinskej histórie, ale nič reálne nedosiahli. O vojne už bolo rozhodnuté.

Prečo Rusko zaútočilo na Ukrajinu 24. februára 2022 a eskalovalo vojnu do totálneho konfliktu, ktorý sa stal pre Ukrajinu, a podľa niektorých aj pre Rusko existenčným? Ide o základnú otázku, na ktorú hľadajú odpoveď nielen novodobí kremľológovia na Facebooku, ale aj seriózní odborníci, ktorí sa dlhé desaťročia zaoberajú medzinárodnou bezpečnosťou.

Na východ od našich hraníc sa práve tvorí história, o ktorej sa budúce generácie budú učiť v školách ako o udalosti, ktorá zmenila chod dejín. Ako kedysi hovoril Lenin, „sú dekády, keď sa nič nedeje; a potom sú týždne, počas ktorých sa udejú dekády“. Totálna ruská agresia je svojimi dôsledkami udalosťou, aká sa stane raz za generáciu alebo dokonca raz za niekoľko generácií. Takéto historické mílniky sa v Európe za ostatné storočie vyskytovali len zriedka – dve svetové vojny, rozpad Sovietskeho zväzu v roku 1991 a s ním spojený rozpad siete sovietskych satelitov v strednej Európe.

Popri historickom význame ide aj o obrovskú ľudskú tragédiu a humanitárnu katastrofu. Zomierajú desaťtisíce ľudí, ničí sa infraštruktúra celej krajiny. Nevedeli sme si ani predstaviť, že sa niečo také môže stať. Ani Ukrajinci to nedokázali napriek množiacim sa priamym a nepriamym dôkazom. Ľudia ešte aj deň pred útokom sedeli v hipsterských kaviarňach v západoukrajinskom Lvive, v elegantných medzinárodných reštauráciách v Kyjive, na vyhrievaných terasách nad morom v Odese. Plánovali svoju budúcnosť, letné dovolenky v Európe. Už niekoľko týždňov síce žili v neistote, rozprávali sa o možnom ruskom útoku, ale predstaviť si ho vedeli len s veľmi veľkými ťažkosťami. Všetci sme žili v nejakej hmle, ako by povedal Clausewitz, v hmle vojny, ktorá sa na nás spustila už pred samotnou vojnou.

Keď som sa rozprával so svojimi ukrajinskými priateľmi a blízkymi niekoľko dní pred vojnou, či dokonca len pár hodín pred ruským útokom, a snažil som sa ich presvedčiť, aby sa uchýlili do bezpečia, cítil som, že chápú vážnosť situácie, ale reálne si nevedia predstaviť, že v ich mestách a dedinách bude vojna. Rakety a bomby v noci z 23. na 24. februára ich zobudili v dome pri odeskom letisku či v byte v centre Kyjiva aj na predmestí Charkiva. Všetci poznáme ten pocit, akoby sa daná udalosť ani neodohrávala, ale ako keby sme sa na náš vlastný život pozerali ako na nejaký film. Presne takýto pocit mala veľká časť Ukrajincov v tú noc, v to ráno – že sa zobudili

do absurdnej vojrovej drámy, ktorá sa odohráva okolo nich, ale oni nie sú jej súčasťou. Žiaľ, boli. Už v prvých hodinách začali zomierať ľudia.

Moji priatelia v Odeze na pobreží Čierneho mora od prvých hodín ruského útoku sledovali nekonečný horizont, snažili sa identifikovať ruské vojenské lode, odhadovali, kedy Rusi prídu, kedy pristanú na piesočnatých plážach. Ale nezostali len pri pozeraní. Začali budovať opevnenia na slávnych Potemkinových schodoch, pri Opere, na pešej zóne na Deribasovskej ulici, ktorá počas mieru pulzuje životom, ale vo februári 2022 tam budovali protitankové zátarasy. Dokonca aj „Duka“, ako familiárne nazývajú sochu Richelieua na námestí pri Schodoch, obložili vrečami s pieskom, aby ho chránili pred strelami. Univerzitní pedagógovia vstupovali do teritoriálnej armády, niektoré profesorky tiež, iné šli uniformy. A každý zbieral peniaze na helmy a ochranné vesty pre armádu. Presne ako osem rokov predtým v roku 2014. Ukrajinský patriotizmus veľkého, väčšinou ruskojazyčného prístavného mesta, v ktorom spolu žijú desiatky národností, bol všadeprítomný a neskutočne mobilizujúci. Bola to predzvesť toho, ako celá Ukrajina zareaguje na ruskú agresiu. Vladimir Putin sa brutálne prerátal.